

vznikal na základě konsensu mezi levicovými a pravicovými stranami Evropy.

Proti tomuto pozitivnímu pohledu na sociální stát byl na semináři formulován i velmi kritický názor. Jádrem bylo standardní stanovisko, že jakmile stát podvázke svými zásahy působení tržních sil, naruší to strukturu podniků, které jsou nezbytné, má-li trh plnit svou roli optimálního alokování zdrojů. Sociální stát svou přerozdělovací politikou, vysokým zdaňováním vyšších příjmů a naopak poskytováním některých dávek, např. na děti, bez ohledu na výši příjmů, odrazuje obyvatele od ekonomického chování. Vede to k snižování výkonu lidí s vyššími výkony a naopak k spoléhání na sociální pomoc u lidí s nízkými příjmy. Stát blahobytu ve svých konečných důsledcích nevede k blahobytu, protože podvazuje zdroje jeho tvorby.

Na semináři zazněly výsledky analýz, které měly ukázat na pozitivní efekty sociálního státu, právě tak jako na jeho negativní důsledky. Cenné byly zejména informace o výzku-

mech, které testovaly někdy až příliš ideologicky formulované teze zastánců i kritiků současných forem sociálního státu.

Seminář ukázal, že současná přeměna sociálního státu je jednou z nejtěžších operací, která v současné době probíhá jak v západní, tak i východní a střední Evropě. Stát blahobytu západní Evropy bude nepochybně v pozměněné formě dále existovat. Je ovšem pravděpodobné, že se budou diverzifikovat zdroje sociální pomoci rodinám i jednotlivcům. Nebude to jen stát, na jehož bedrech bude ležet tato pomoc. Seminář však dospěl k důležitému závěru. Nemá-li však dojít k vnitřnímu rozdělení evropských společností vytvořením velké skupiny lidí žijících v chudobě a s omezenými možnostmi participace na veřejném životě, čili nemá-li dojít k tomu, aby v těžké zemi existovaly vedle sebe dvě společnosti – což by dlouhodobě znamenalo ohrožení demokracie jako politického systému – musí být proměněný a inovovaný sociální stát zachován.

Jiří Musil

Přijímací zkoušky na obor sociologie na FF UK 1997

Čas od času zřejmě stojí za to se zamyslet nad tím, jak a jaký vlastně získává obor svůj dorost, jaké je postavení sociologie z hlediska zájmu mladých lidí o studium a – předpokládejme – též o budoucí praktické uplatnění. Považujeme za správné a užitečné o tom informovat širší odbornou veřejnost. Naše sdělení pak může posloužit i těm, kteří o studiu sociologie uvažují, pokud samozřejmě jejich zájem dosáhl toho stupně, že vezmou do ruky tento časopis (není jich podle našich zkušeností, bohužel, mnoho).

Na filozofické fakultě UK je možno studovat sociologii jednooborově, nebo v kombinaci s dalším oborem. V posledních letech vznikaly poměrně silné a kvalitní skupiny v kombinacích s ekonomikou, psychologii a překladatelstvím a tlumočnictvím. Vyskytují se však i kombinace s historií, filozofií, estetikou či pedagogikou, ojediněle též s logikou. Je nutno zmínit se i o studiu demografie a sociologie, které je však specifické tím, že studenti kme-

nově patří pod Přírodovědeckou fakultu UK, která také víceméně samostatně organizuje zkoušky (jež vycházejí především z písemných testů). Pro příští rok je třeba upozornit na to, že kombinace s psychologii zřejmě nebude vypsána, přesto bychom rádi navázali na dobré vztahy s katedrou psychologie alespoň v tom, že by studenti jednooborové sociologie mohli v průběhu studia zapisovat tzv. mezioborový doplněk i z tohoto oboru. Fakulta se orientuje takřka výhradně na studium magisterské, proto je dvojnásob důležité, aby byli vybíráni studenti, kteří pro tento typ studia mají předpoklady. Při omezené kapacitě si nelze dost dobře představit nějakou razantní probírku studentů v počátku studia, ostatně vždy se jeví jako smysluplné pracovat aktivně s dobrými studenty, než ztrácet čas přesvědčováním těch špatných, že v budoucnosti stejně nemají šanci.

Je vhodné připomenout, že v přijímacím řízení vlastně nedochází k rozlišení jednooborového a dvouoborového studia: vytváří se jedno pořadí a pomyslná „čára“ přijetí je prakticky stejná pro obě skupiny (jedinou výjimkou může být vynikající výkon studenta na druhém oboru, protože zde se používá standardního pře-

počtu bodových skóre). Platí pravidlo, že neúspěch na druhém oboru nebrání úspěšnému uchazeči ve studiu jednooborové sociologie. Nechceme prostě ztratit ani jediný talent nebo někoho postihovat za šíří jeho zájmů.

Nebudeme zde rozvádět obecně platná pravidla přijímacího řízení na FF UK, zdůrazníme pouze, že

- je dbáno na dodržení anonymity hodnocení písemné části zkoušky;
- přijímací řízení je dvoukolové, přičemž podmínkou postupu k ústní zkoušce je dosažení 25 bodů z 50 možných v písemné části;
- není vyžadována zkouška z jazyka a není vyhrazena zvláštní část bodového zisku za prospěch na střední škole;
- v ústní zkoušce je možno získat dalších 50 bodů, přičemž hranice úspěšného složení zkoušky je celofakultně nastavena na 70 bodů.

Shodné podmínky platí i pro zájemce o distanční studium, jejichž výsledky musejí být srovnatelné s ostatními – možná proto se v posledních letech mezi přijatými objevují tak 2 až 4 externisté.

Strategie přijímacího řízení vychází z poměrně stabilní situace, kdy se každoročně hlásí ke studiu sociologie zhruba až 400 zájemců. Z nich se letos dostavily k písemným zkouškám tři stovky, což s ohledem na uvažovanou kapacitu katedry 35 studentů určilo výběrový poměr 1:10 (i ten je v posledních letech takřka neměnný). Za těchto podmínek směřujeme písemné testy k tomu, aby do druhého kola propustily jen menší část nejkvalitnějších zájemců.

V rámci onoho „odmítacího“ prvního kola nejde jen o vyčlenění těch talentovanějších, ale také o jejich dobrou diferenciaci: ústní zkouška dává značné možnosti zahýbat pořadím, neměla by však zcela eliminovat výsledky dosažené v prvním kole. Proto se snažíme věnovat přípravě testů značnou pozornost a reflektovat jejich efektivitu standardními metodologickými prostředky. Vede nás k tomu několik důvodů, přičemž jedním z nich je i takřka vždy velmi delikátní okolnost, že na obor se nezřídka hlásí ratolesti našich vážených kolegů... Popravdě řečeno, brali bychom úkorně jakékoli snížení validity a reliability měření vedoucí k nespravedlnosti u kohokoli.

Námi připravené testy jsou „těžké“ jak obsahově, tak způsobem skórování. V některých částech volíme formu odečítání chybových položek od maximálního skóre. To vede k snížení průměrných hodnot směrem ke spodní části kontinua. Jinak řečeno, uchazeč průměrný ve všech subtestech (na hranici mediánu) nesplní limit postupu do druhého kola. Na druhé straně horší výsledek v jednom subtestu ještě nebere postupovou naději. V konečném výsledku se naše testy jeví jako přísné (výsledky se letos pohybovaly v pásmu 25-39 bodů, loni do 43 bodů), na druhé straně dávají všem postupujícím jistou míru naděje a ústní pohovory tak nejsou pouhou formalitou.

V letošním roce postoupilo k ústním zkouškám 78 uchazečů, což představuje (při dvou komisích) zhruba 10 kandidátů na den. V těchto podmínkách je možno zajistit kvalitní průběh ústní zkoušky. Pro příští roky bude ovšem třeba dvířka přece jen trochu pootevřít, neboť počet přijatých mírně stoupá – letos to bylo nakonec 40 uchazečů (+ zhruba 10 studentů kombinace s demografií), takže by bylo vhodné vybírat tak ze stovky postoupivších. To bude snad řešitelné dodatečnými úpravami systému bodování, k nimž jsme se letos ještě neodhodlali (je v tom vždy kus subjektivismu a rizika změny pravidel za chodu). Na druhé straně naše zkušenosti s přípravou testu zatím vždy vedly k poměrně „prozíravému“ určení systému bodování a k odhadu proporcí úspěšnosti.

Pro zajímavost uvedeme základní údaje za všechny součásti zkoušky (v letošním roce):

1. Písemná část

- a. Test intelektových schopností (délka 17 minut, maximální počet bodů 8)

Obsahuje zhruba 30 položek rozmanitého obsahu – verbální diferenciacie pojmů, vzhled a řešení problémů, neverbální názorové položky. Skóruje se přísně odečtem chybných nebo chybějících položek. Za nadprůměrný výsledek je možno považovat řešení do cca 8 chyb, 4 chyby jsme nuceni tolerovat u všech. Test velmi dobře diferencuje, bohužel musíme počítat s tím, že někteří uchazeči trénují schopnosti vyplňovat tyto testy na běžně již dostupných pomůckách.

b. Test všeobecného přehledu – kulturně historických a společenskovědních znalostí (délka 25 minut, počet bodů 15)

Také tento test je založen na přísném skórování, obsahuje 32 otázek, odečítají se jednotlivé chyby. Třebaže výběr správné odpovědi ze čtyř variant nabízí jistou šanci uhádnutí, není vzácností výsledek se dvaceti chybami. Všeobecné znalosti některých uchazečů jsou žalostné, přitom nejméně čtvrtina testu zkoumá znalosti ze sociologie (na úrovni středoškolských učebnic), další části se selektivně zaměřují na oblast historie, kultury, znalosti cizích slov apod.

c. Test z matematiky (cca 40 minut, 15 bodů) Test tvoří obvykle pět příkladů, z nichž každý je hodnocen určitým bodovým objemem podle obtížnosti. Hodnotí se i náznak postupu řešení. Test dobře diferencuje a v letošním roce dával téměř ideální normální rozdělení hodnot. Obsahově má dosti ustálenou podobu – vyskytují se v něm tradičně algebraické úlohy (rovnice, funkce), logické úlohy (výroky, podmínky platnosti), úlohy z oblasti pravděpodobnosti, výpočty průměrů, slovní úlohy opět zaměřené na logické řešení problémů – tedy rozhodně ne nějaká „vysoká matematika“.

d. Test sociologické imaginace (cca 1 hodina, 12 bodů)

V tomto testu jde o kombinaci úloh – v první část předkládáme úryvek ze sociologického textu a kandidát má za úkol zpracovat šestiřádkové resumé (tato schopnost zatím není na středních školách systematicky pěstována, proto hodně uchazečů ztratilo něco z maxima 3 bodů za tento úkol). Letos bylo možno získat 2 body za doplňkovou otázku na určení směru, který text reprezentuje. Zbývajících 7 bodů bylo možno získat za volnou úvahu na zadané téma. Letos jsme zadali otázku „Co to znamená být Evropanem“, která část uchazečů zaskočila: obsahově byly jejich úvahy dosti chudé a stereotypní, takže většina zde body spíše ztrácela. Připomínáme také výskyt pravopisných chyb, které snižují výsledné hodnocení. Trochu překvapivě tak snadný závěr (resumé a úvaha) spíše u mnoha adeptů dokonal dílo zkázy.

Je ovšem třeba přihlížet k tomu, že uchazeči jsou pod velkým psychickým tlakem a že musí podávat maximální výkon v průběhu dvou a půl hodiny (v prostředí dvou velkých a přesto poměrně zaplněných poslucháren). Proto je

třeba ocenit i výsledky těch, kteří se ocitli těsně pod postupovou hranicí. K tomu poznamenáváme, že u těchto kandidátů provádíme zvláštní supervizi výsledků, aby nebyli vyřazeni z druhého kola v důsledku chyby, přehlédnutí nebo zkráceného hodnocení (slabším článkem zůstává úvaha, ale i zde lze prokázat dostatečnou míru shody hodnocení). Jen na okraj poznamenáváme, že testy byly letos vyhodnoceny prakticky za šest hodin (za účasti zhruba osmi učitelů). Testy znalostí a matematiky jsou administrovány ve dvou variantách, ovšem s důrazem na srovnatelnost obtížnosti (což lze s jistou dávkou rafinovanosti zajistit).

Z uvedeného by mělo vyplynout, že se snažíme poskládat výsledné hodnocení z různých zdrojů a nepreferovat jeden typ schopností. Podíl znalostí zřejmě není více než poloviční, podíl schopností logického (matematického) myšlení zhruba třetinový, nepodceňujeme ani tvořivost a invenci, schopnost zacházet s pojmy, atd. Letos jsme kontrolovali vnitřní korelace jednotlivých částí, což ukázalo zajímavou tendenci.

	Znalosti	Schopnosti	Imaginace
Matematika	0,27	0,2	0,27
Znalosti		0,13	0,36
Schopnosti			0,15

Vícenásobná regrese potvrdila primární vliv matematiky, ale také testu znalostí, řádově nižší byl vliv dalších dvou subtestů. Samozřejmě je třeba vidět odlišnou váhu a diferenční schopnost jednotlivých subtestů, přesto považujeme výsledek za vyvážený.

2. Ústní zkoušky

Provádí se před tříčlennou komisí, přičemž dbáme na to, aby v jedné komisi zasedli reprezentanti různých specializací („teoretici“ i „empirici“) – rozhoduje se konsensuálně. Většinou obě komise dosáhnou zhruba stejného podílu navrhovaných, ostatně i zde se uchazeči rozdělují ke komisím zcela náhodně. Náročné je zejména to, že komise musí ihned stanovit bodové hodnocení a dát ho uchazeči na vědomí – nelze tedy provádět žádné dodatečné úpravy pořadí.

Je logické, že v porovnání s obtížnou písemnou částí se bodové hodnoty v této fázi častěji blíží maximu. V celkovém součtu to letos znamenalo, že ve hře o přijetí byli nako-

nec skoro všichni, kteří překonali magickou hranici 70 bodů, i když obvykle dává šance výsledek nad 75 bodů. Letošní maximum činilo 85 bodů, což je srovnatelné s dřívějšími údaji. Zdálo se nám však, že celková úroveň letošních uchazečů byla v průměru o něco málo nižší. Pravdou je, že naše současné první dva ročníky jsou skutečně neobyčejně kvalitní. V tomto směru lze námi aplikovanému tvrdému sítu opravdu důvěřovat.

Obsah ústní zkoušky vychází z ustáleného schématu:

- a. Otázky na motivaci, dosavadní zkušenosti se studiem sociologie;
- b. Otázky k četbě (předpokladem je seznam, většinou uchazeči uváděli alespoň dvě „doporučené“ úvodní příručky – Berger, Keller anebo některou ze středoškolských učebnic – Petrusek a kol., Buriánek). Samozřejmě výhodou je uvedení dalších monografií nebo i další literatury (včetně příbuzných oborů). Vede se diskuse nad knihou s důrazem na schopnost reflexe, porozumění, nikoli na znalosti.
- c. Další otázky, testující schopnost imaginace, sociologického vidění některých témat, problémů apod.

Pravidelně se lze setkat s uchazeči, kteří toho mnoho nepřečetli, ba ani vůbec mnoho nečtou. Někdy to zjišťujeme i u těch, kteří již nějakou vysokou školu studují (častý zájem je např. ze strany studentů VŠE). Přihlížíme i k možnostem a podmínkám uchazeče, jakkoli je to vždy obtížné. Jde nám také o elementární předpoklady uchazeče pro práci s lidmi. Respektujeme ovšem i jeho aktuální zájmy (včetně orientace na další obor).

Z vedoucí třicítky vypadla po ústních zkouškách asi čtvrtina, naopak do skupiny při-

jatých se probíjovali i dva 26 bodoví, to však představuje mimořádný výkon. Celkově tedy existuje značná shoda, pokud jde o výsledek písemné a ústní zkoušky, i když ústní zkouška celkem výrazně mění pořadí uchazečů.

Zatím tedy nemáme důvod uvedenou strategii měnit: přinejmenším z obsahových hledisek se zdá být vyhovující a systém bodování lze bez větších obtíží modifikovat, případně učinit ještě flexibilnějším. To může být v budoucnu aktuální, zvláště nezbude-li fakultě, než bojovat v rámci daných rozpočtových pravidel o holou existenci tím, že bude přijímat větší počet uchazečů. Při tak velkém zájmu o obor nebude obtížné vybrat 50 kvalitních studentů, mohou však vzniknout rozpaky nad možnostmi jejich následné přípravy i nad budoucím uplatněním. Pro nás, kteří tak trochu konzervativně a staromilsky hájíme kvalitu odborné přípravy s ohledem na magisterský charakter programu a spoléháme na „samoreprodukcí se“ prestižnost studia na filozofické fakultě (mimochodem: většina přijatých také studium skutečně nastoupí), to může být o stupínek kyselejší jablko (poznání, doufejme, nikoli sváru).

Doufáme, že nám sociologická obec tuto drobnou míru stylizace odpustí, ostatně čím lepší studenti, tím lepší výhled pro celý obor. K jejich výběru proto přistupujeme se stejnou odpovědností, s jakou se později plně soustředíme na to nic z tohoto cenného potenciálu nezničit. Budeme vděční za další náměty, jež by vedly ke zkvalitnění přijímacího řízení. Nakonec tu jde o schopnost sociologů prakticky řešit problém spravedlivé distribuce šancí, adekvátního ocenění výkonu, anebo prosté objektivitu poznání...

Jiří Buriánek

Průmyslové podniky se zahraničním kapitálem v česko-německém pohraničí

MILAN JEŘÁBEK
JIŘÍ JEŽEK
EVA ŠINDELÁŘOVÁ

Vydal Sociologický ústav AV ČR,
Jilská 1, Praha 1,
fax (02) 24 22 02 78,
e-mail sociolog@mbox.cesnet.cz

Vyšlo v edici "Working Papers" WP 97:2

Jednotlivé výtisky můžete objednat na výše uvedené adrese

Cena 69,- Kč (4 USD)

Shrnutí: Záměrem společného výzkumného projektu Sociologického ústavu AV ČR Praha (zastoupeného pracovištěm v Ústí n. L.), Fakulty sociálně ekonomické UJEP Ústí n. L. a Fakulty ekonomické ZČU Cheb, realizovaného v závěru roku 1995, byla *vstupní sonda* do problematiky lokalizace a uplatnění zahraničního kapitálu v průmyslových podnicích česko-německého pohraničí. Souhrnným výstupem se stala předkládaná studie, zabývající se *deskripcí stavu (situace) a identifikací souvislostí k územním (prostorovým, geografickým) aspektům sledovaného předmětu a prostředí jeho působení*.

Soubor podniků, jejichž kompetentní zástupci poskytli tazatelům jak *informace o objektivních danostech*, tak své *subjektivní názory (postoje)*, čítal celkem 164 podniků, tj téměř 30 % z prokazatelně činných podniků vedených v Registru ekonomických subjektů ČSÚ. Úvodní část se zaměřuje na *identifikaci*: poznání struktury základního souboru podle znaků kvantitativních i kvalitativních. Další část přibližuje samotný *vstup a působení zahraničního kapitálu* (dobu, motiv, změny v podnicích, analýzu zkušeností ze společné činnosti). Následující kapitoly zachycují *působení podniků v území* (lokalizační faktory, posouzení místních podmínek a hodnocení dodavatelsko-odběratelských vztahů). Geografická profese autorů se projevuje uplatněním přístupu *vnější a vnitřní diferenciacce*. Na lokalizaci sledovaných podniků je založena diferenciacce podniků, ležících v Severočeském, resp. Západočeském kraji. Prostorový aspekt je doplněn diferenciací strukturální (z hlediska velikosti a odvětví podniků).